

Szendróné Dr. Font Erzsébet

A szellemi környezetszennyezés néhány aktuális problémája¹

A konferencia címe „környezetbiztonság”, ami azt sugallja, hogy veszély fenyeget bennünket, amit ma már nem csak az urbanisták, környezetvédők, szociológusok éreznek, hanem a veszélyérzet átment a közhangulatba, rátelepedett az életünkre és úgy kerül vesz bennünket, hogy fokozatosan önmaga a félelem is kezd pusztítólag hatni.

1. Mit látunk magunk körül?

Agressziót, bűnözést, háborút, csalást, mások kijátszását, kábítószert, alkoholistákat, prostitúciót, ponyva irodalmat, reklámot, krimi a TV-ben, lüktető zajt zene helyett, füstöt, szennyet rohanást. És persze jót is, csak már örülni is félünk!

Óhatatlanul felmerül a gondolat, hogy mindezek a negatív jelenségek valami *közös tőről fakadnak*. A pszichikai, szellemi és környezeti szennyegek valószínű, hogy közös gyökerei vannak. És az okokat keresve rá kell jönni, hogy *elveszítettük a dolgok feletti uralmunkat*, a folyamatok elszabadultak és már nem vagyunk biztosak abban, hogy ismét rendet tudunk tenni.

Egyre bizonyosabbak vagyunk, egyre kevésbé ismerjük ki magunkat. Elvesztettük a léptéket.

¹ Ez az előadás a „Közép-Európa, mint perspektíva” c. konferencián hangzott el. A konferencia helye és időpontja: Kiskunfélegyháza, 1995 március 25-26.

2. Mi is történt tulajdonképpen?

A technika fejlődésével kitágult az általunk ismert világ, egyre nagyobb távolságokat tudunk áthidalni. A holdra repülünk, ugyanakkor az atom szerkezetét tanulmányozzuk. Mindez persze csak látszólagos siker, mert ebből az egyre táguló térből és ismerethalmazból személy szerint egyre kevesebbet tudunk magunkénak. Már nem látjuk át az egészet, csak kis részleteket és ez egyre idegesítőbb!

Minél jobban igyekszünk, hogy megragadjunk valamit, annál nagyobb tempót diktálunk magunknak. Rohanunk, hogy úrrá legyünk az időn és távolságon, és komputerekkel vesszük magunkat körül, hogy minél több ismeretnek legyünk a birtokosai.

És közben a világ kétfelé válik, a szakadék mélyül a szélső pólusok között. Míg egyesek a görcsös küzdelemben tülekednek és mindent elkövetnek, hogy a versenyben győzzenek és mások kiszorításával minél több területhez, pénzhez, lehetőséghez jussanak – addig mások menthetetlenül lemaradnak. Egyik oldalon a hatalmi és gazdasági térnyerés, az információk koncentrációja, az erőforrások gátlástalan pazarlása, a másik oldalon fokozódik a szociális, fizikai lecsúszás. Szegénység, butaság, beszűkült szellemi és fizikai lét, hajléktalanok és szeméttelen guberálók, a kiszolgáltatottság és az ezzel együtt járó indulatok.

A dolog természetéhez tartozik, hogy akinek sikerült a tér-idő versenyben fennmaradnia, az mindig többet akar. Egyre kevésbé érdeklí, hogy a pénznek és hatalomnak mi az ára. Hogy ki kell irtani az őserdőt, szennyezi a tengereket, vagy éppen kábítószere rászoktatni ártatlan gyerekeket!

De ahhoz, hogy a világot el lehessen kábítani, ahhoz előbb emberek tömegeit kell saját identitásuktól megfosztani. És mivel egyre több ember számára szűnik meg a lehetőség, hogy sorsát maga irányítsa, így mind többen válnak kiszolgáltatott bábokká, a manipulációk eszközévé! Nézzük csak a folyamatot, hogy indul az urbanizáció?

A profitszerzéshez tömegtermelés kell. Gyárak létesültek, koncentrált ipartelepek, mely mellett lakótelepek épültek, felbontva a falvak, kisvárosok közösségeit. A helyi kultúrák lassan, de biztosan kezdtek elhalni, miközben a lakótelepi lakásba szorultak részére az emberi térigény minimuma az állandó alkalmazkodást, önmaga feladatát, az uniformizált életet, az identitás elvesztését, a kapcsolatok beszűkülését hozta.

Mindez persze azt is eredményezte, hogy a uniformizálódott életmód feltételei az azonos tömegtermékek lassan az egész világon egyformán tért hódítottak. Legyen az csillei, hindu vagy magyar vásárló, ugyanazt kapja. És ha megpróbálja valaki kivonni magát, ott bevetésre kerül a reklám. Az egész világot meg lehet győzni, hogy egyedül az teszi boldoggá, ha hamburgert eszik, coca colát iszik és LEVIS farmert hord.

Milyen egyszerű és praktikus! Elhítenni, hogy ez a jó! Mint az iskolás gyerekekkel, hogy a kábítószerből boldog lesz! És aki nem ismer mást, vagy nem élhet másként, mert elvesztette egyéniségét, az önálló cselekvési lehetőségét – tehát akit sikerült manipulálni és egy beszűkült létre kényszeríteni – az fogyasztja a tömegterméket és közben egyre jobban deformálódik az ízlése, *igazodva a közízléshez*. A mesterséges körforgás beindul és ezt egyesek pontosan kiszámítják és valahol bőséges profitot tesznek zsebre.

De sajnos a folyamat nem áll meg itt! A TV esetenként pontosan elvégzi feladatát a közgondolkodás uniformizálása terén is. A napi robotban elfáradt családok nem beszélgetnek, nem cserélnek gondolatot. A fiatalok leszoknak az olvasásról, a képi élmény gyors pergése kizárja az asszociatív fogalomalkotást, lassan de biztosan beszűkül a szókinés, fogalmak veszítik el értelmüket, mert egyre kevesebben értik meg. A dolgok lényege helyett marad tehát az üres forma, a szép színes csomagolópapír és benne semmi. A gondolkodásról leszoktatott fiatalok pedig szabadidejüket a discóban, testedző termekben, kocsmá-

ban töltik, életüket a szex, az alkohol, olcsó „szórakozások” teszik elviselhetővé. A szellemi erő helyett a fizikai erő lesz a „menő” – és a kulturálatlan fizikai erő egy idő után átcsap agresszivitásba, bűnözésbe. Ha mindehhez hozzájárul a szegénység, a munkanélküliség, a bizonytalanság érzése, a kapaszkodók, példaképek; célok hiánya, az egyre bonyolultabbá váló és kiismerhetlenebb világtól való félelemérzés, már csak egy lépés, hogy az alkohol adjon pillanatnyi bódulatot, a kábítószer csaljon elő szép álmokat és okozzon végleges depressziót. És egyesek ebből is hasznot húznak!

Egyik oldalon a kíméletlen versenytől, a másik oldalon a tehetetlenségtől, de egyaránt eluralkodik a mások iránti közömbösség, a közöny a jövő iránt, a környezet iránt. Az eredmény pedig a világ felelőtlen önpusztítása.

A folyamat tehát világos! A helyi közösségek kultúrájának szétesése, a kozmopolita életstílus és a szellemi értékek degradálódása egyenes úton vezet a tárgyasult, pénzen megvásárolható örömök fetiszizálásához. A szerzés vágya, a minél több és gyorsabb tömegtermeléshez, a föld energiaforrásainak kizsigerezéséhez, az egyre több hulladékhoz, egyre nagyobb zajhoz, lüktetéshez vezet. A tömegtermelés, a technikai haladás, a robotok, a kompjuterek lassan, de biztosan kiszorítják az embert a munkából. Az alkotás örömről és lehetőségétől megfosztott ember feleslegesnek érzi magát és önmagába fordulva a társadalom kirekesztettjévé válik.

Az egyre inkább beszűkülő élettér pedig egyenesen vezet a gyilkoláshoz, háborúhoz, öngyilkossághoz. És ezek után feltehető a kérdés, hogyan vissza? Hogy állítsuk meg ezt a folyamatot?

A legfontosabb, hogy az okokat és okozatot ne külön lássuk, hanem együtt. A bajok gyökere közös, gyógyításuk is csak közös akarral lehetséges.

A környezetvédelem ne csak biológiai létünket védje, hanem figyeljen az emberre, mint érző, gondolkodó társadalmi lényre és védje a gondolatokat teremtő csendet, a közösséget teremtő kultúr hagyományokat, a környezet harmóniáját biztosító esztétikai rendet.

Az építészek ne csak lakást építsenek, hanem otthont teremtsenek, ahol a családok saját életformájukat élhetik.

A várostervezők ne csak a közlekedéssel és szennyvízelvezetéssel törődjenek, hanem kíséreljék meg a különböző kultúrák által megteremtett térbeli rendet védeni és biztosítsanak teret a közösségek szerveződéséhez, az emberek egymásra találásához.

A társadalom és természettudósok, közgazdászok és műszakiak fordítsanak több gondot arra, hogy a megoldható ügyek mögött mindig emberek, családok vannak! Egyszóval figyeljünk egymásra, mások gondolataira, mert a dolgok összefüggnek és ma a mi felelősségünk mások boldogulása, de talán holnap mások felelősségétől függ a saját létünk!

3. Visszatérve a realitásokhoz!

Én tényleg úgy gondolom, hogy a világot nem a pénz és a hatalom, hanem a kultúra mentheti meg!

A kultúra tette az embert emberré és a kultúrák sokszínűsége, az emberi gondolatok és érzések sokfélesége az az erőforrás, amiből méríthetünk. Aki ezt el akarja pusztítani, az magát az emberiséget veszélyezteti.

Ha az élővilág fennmaradásának feltétele a biodiverzitás fenntartása, akkor az emberi faj életben maradásának a kultúrdiverzitás fennmaradása a feltétele.

Veszélyben van az egyén, a személyiség, de veszélyben vannak a lokális közösségek, a regionális kultúrák is. Viszont nagyon sok jel

mutat arra, hogy a személytelen, kozmopolita áramlatokkal és befolyásokkal szemben kezd beindulni a helyi erők összeszerveződése, a regionális és lokális erők összefogása, mely helyenként befelé fordulással, önvédelemmel párosul.

A közösségek önrendelkezése, önfenntartásra irányuló törekvései is e léptékváltás jelei.

A tömegtermékekkel szemben megjelenő helyi igények, a helyi termelési sajátosságokat erősítik. De az idegenforgalom is a helyi jelleg dominanciájára épül. A szállítási költségek növekedése és az áruk helyben történő termelése és fogyasztása irányába hat. És a települések foglalkoztatáspolitikájában is egyre erőteljesebben érvényesül a helyi termelési sajátosságokkal bíró kis- és középvállalkozások előnyben részesítése, féltve a lakosságot a nagyvállalatokkal szembeni kiszolgáltatottságtól.

Valami tehát megindult a túlspecializálódott robot életmódról vissza az emberi lépték felé. Kérdés, hogy van-e ereje az emberiségnek felvenni a harcot a PÉNZ ÉS TECHNIKA ördögével szemben. Az értelmiség felelőssége, hogy a visszautat megteremtse. És látható, hogy sorra alakulnak Európában azok az értelmiségi csoportok, akik kultúrát kiáltanak a talmi értékekkel szemben.

És miért fontos mindez ma Európában? Mert talán még megállíthatjuk a lassan az egész világot behálózó és Európában is terjedő értékrend váltást. Talán még megmentheti Európa kultúrája.

De csak egy módon! Ha minden népcsoportnak, közösségnek lehetősége lesz arra, hogy hagyományaik, másságát büszkén megőrizze, regionális együttműködésben erősítse egymást. A háborúkkal az idegen hatalmakat szolgálják, a békével egymás boldogulását.

A regionális összetartó erő, a közösségek helyi kultúrájának az ereje a biztosítéka annak, hogy ne vessenek gyökeret azok a kozmopolita áramlatok, melyek számára mi csak eszköz vagyunk.

Ha mindenki élhet saját identitása szerint és az értékek, hagyományok, a kultúrák közösen is felvállalhatók lesznek, akkor kevesebb lesz az elkallódott, reményvesztett ember, és a közöny helyett az egymásra figyelés, a ma helyett a holnap lesz a fontos.

És ha a pénz és erő helyett megtanuljuk ismét a szépséget, a harmóniát, a szellemi értékeket becsülni, akkor talán van esélyünk arra, hogy kigyógyuljon a világ a vesztébe rohanó önpusztításból.

Végül is ezek az értékek tették az embert emberré, ha ezt veszni hagyja az emberiség, akkor megérdemli a sorsát. Ma úgy tűnik a választás előtt állunk...!

A szedés a Társadalomkutató- és Előrejelző Intézetben készült.

A szedést Bosnyákovits Józsefné készítette,
a tördelés Kocsis Gábor munkája.

A nyomtatás 1995. októberében készült

A szedés a Társadalomkutató- és Előrejelző Intézetben készült.
A szedést Bosnyákovits Józsefné készítette,
a tördelés Kocsis Gábor munkája.
A nyomtatás 1995. júliusában készült